

Det er svært at holde gang i en hede

Af Torben Jørgensen

»Lad os befri den klassiske musik i medierne fra videnskabeligheden, fra skolestuen, fra den borgerlige salon, fra skriftens 1000-årige herredømme og fra rollen som social uniform. Så skal der nok blive flere, der gider lytte til DRs udsendelser. Og så kommer den klassiske musik hen hvor den kan gro og leve. I den menneskelige nødvendighed, i kampen og livsviljen. Så kan vi få forbindelse mellem mund og øre. Mellem Den levende Musik og Det levende Ord.«

Jeg var forbløffet den dag jeg hørte, at det er ret svært at holde gang i en hede. Ude på Frilandsmuseet, nord for København, slås de for at holde blomster og træer væk fra deres hede, så det hele ikke ender med blomstrende enge. Næh – siger de derude, Den danske hede er menneskeskabt. Man fældede og skændede, til heden var den eneste udvej for naturen. Men nu om dage er heden en svækling. Det koster kræfter at holde gang i den. Man skal bruge enorme resourcer, for at sikre at det ikke ender med den rene naturlighed og blomsterrigdom.

Så var det mine tanker atter gik til dig – du danske musikliv. Og i særlig grad til søens folk, de der er mest ude at svømme – de danske mediers musikmedarbejdere. Og måske tænkte jeg særlig på de ypperste, de tapreste. Den klassiske musiks formidlere i radio og TV. Problemet med dem er, at så få gider lytte til dem og se på dem. Ja godt nok har programmet Samspil et lyttertal på 2-300.000, men det er en undtagelse, en dejlig undtagelse, der bekræfter hvad jeg skriver nu. For jeg vil fortælle lidt om hvad jeg synes der er galt.

Jeg har to forudsætninger. Først den ret enkle kendsgerning at interessen for

klassisk musik er meget, meget større end interessen for DRs udsendelser med klassisk musik. Lad os ta' nogle tal. Nogle af de vigtigste kommer fra undersøgelsen »Danskerne og musikken« fra 1984. Undersøgelsens formål var at »beskrive den danske befolknings musiksmag, med den klassiske musik som tyngdepunkt«. Og her kan man konkludere, at 45% af befolkningen er imod klassisk musik, mens resten har forskellige former for god vilje over for den.

Det samme viste en undersøgelse som DR lavede i forbindelse med musikquizen Kontrapunkt i 1980. Her fandt man ud af, på baggrund af egne undersøgelser og Gallups mediaindex 1979, at ca. 15% af befolkningen mener, de er meget interesseret i klassisk musik, og omkring 25% at de er noget interesseret, og så er der en større gruppe, der siger, at de er lidt interesseret. Selv om man tager forsigtigt på det, kan man regne med, at mindst 40% er interesseret på den ene eller anden måde, at der er en mellemgruppe der er modtagelig, og en stor gruppe – ca. 45% – der ikke kan lide klassisk musik. Det er ligegodt ca. 2 millioner danskere, der på den ene eller anden måde gerne vil lytte til den klassiske musik.

Og så kommer det spændende: hvor

mange af dem hørte så klassisk musik i radioen i 1984, det år undersøgelsen »Danskerne og musikken« blev foretaget?

12% lyttede til P3-programmet Samspil,

4% lyttede til musikaftenerne på P2,

3% hørte eftermiddagsprogrammet Firklang.

I undersøgelsen spørger medieforskerne, om man lytter »ofte«. Det giver lidt højere tal end i DRs frekvensundersøgelser, hvor man spørger om, hvor mange der faktisk lytter en bestemt dag. Her er tallene nede på nogle ganske få %. Men det interessante er altså, at ud af et potentiel på godt 40%, lytter 4% til musikaftenen i P2. Og tager man i betragtning at klassisk musik på plade, CD og MC er ret dyrt at købe, så kan det godt undre, at så få benytter sig af tilbuddet om at lytte til klassisk musik i radioen.

Dansk kulturpolitik er fattig. Der er stort set kun 2 nyere retninger. Den socialdemokratiske og den kulturradikale. Og af folketingets partier er der ikke mange som beskæftiger sig med en aktiv kulturpolitik. De borgerlige hænger fast ved en gammelkonservativ holdning om at kultur er fint. Kultur må vi ha'. Ligesom laksen på det kolde bord.

Vi spiser den fordi den smager godt, men først og fremmest fordi det er dyrt. Kultur adskiller sine brugere. Skiller snot fra skæg. Klassisk musik er godt netop fordi så få lytter til den. Hvis alle lyttede til den, var man nødt til at finde noget andet der kunne gøres eksklusivt. Rock måske. Eller ny kompositionsmusik.

Venstrefløjens fører en usammenhængende kulturpolitik. Man kan ikke finde ud af, om man skal støtte den gamle socialdemokratiske model, eller om man virkelig skal stå sammen om en proletarisk kulturpolitik under mottoet »lort smager godt, 2 milliarder fluer kan ikke ta' fejl«. Det forekommer lidt fatigt. Måske i solidaritet med de besiddelsesløse masser.

Men hvad så med Socialdemokratiet. Dette århundredes politiske drivkraft i Danmark?

Hovedtanken for den gamle socialdemokratiske politik var, at skabe en kulturpolitik, der kunne appellere til folkefællesskabstanken, som den blev formuleret i Socialdemokratiets program fra 1934 »Danmark for Folket«. Det var en vi-er-alle-i-samme-båd ideologi, og her opgav man en arbejderkulturpolitik, til fordel for en bred kulturpolitik på middelklassens traditioner. Steincke

taler om en »personlig kultur«, hvor den enkelte tilegner sig det ypperste af tidens åndsliv. Grundtanken er altså at gi' arbejderen adgang til middelklasse- og overklassesalonerne. Når de havde lært at værdsætte og »forstå« og ta' noget pænere tøj på.

Overfor denne middelklassekultur står Kulturradikalismen. Den mener at det borgerlige samfund (inkl. Socialdemokratiet) er økonomisk og kulturelt undertrykkende. Det er derfor ikke nok, at gennemføre økonomiske reformer i samfundet, men må også føre kulturkamp, ændre de normer, der hindrer individets frie udfoldelse. De kulturradikale mener, at den traditionelle æstetik knytter skønhed sammen med magt, og de vil erstatte den med en æstetik, der demokratiserer skønheden ved at søge den i det enkle og funktionelle. For de kulturradikale bliver funktionel musik smuk, fordi den er brugbar i en daglig sammenhæng. For en kulturradikal som Poul Henningsen, er det først og fremmest Jazzen og Revymusikken.

Men både Socialdemokrater og Kulturradikale tager fejl. Socialdemokraterne gør det ved, at de udelukkende satser på middelklassens dannelsesideal, der forudsætter viden før tilegnelse, og de kulturradikale gør det ved, at de

bliver elitære. Hos dem er det den snævre kreds af arkitekter og forfattere der bestemmer, hvad der er brugbart og dermed »skønt« – og de overser til en vis grad, at det ufunktionelle også kan være nødvendigt, og dermed brugbart og smukt for andre.

Og så vidste de ikke hvor meget en mikrofon ændrer verden. De var ikke klar over, hvad denne bevidsthed om at blive hørt af rigtig mange mennesker gør ved en formidler. Og ved en musiker. Enhver der har stået med en mikrofon i hånden, eller stået overfor en, der er bevæbnet med en mikrofon, ved det. Eller burde vide det. Indtil massemedierne for alvor tog fat om formidlingen var det talte sprog en ret entydig ting. Båret af en 10.000-årig tradition for at fortælle og berette. Mennesket fik indbygget en evne til at snakke med hinanden i et funktionelt sprog, dannet ved årtusinders erosion og knopskydning, og erfaring i hvordan vi mest hensigtsmæssigt meddeler os med munden. Sideløbende med denne skal vi sige traditionelle menneskelige kommunikation, kom så den skriftlige. Og den blev bærer af den fine kultur. En del viden – historien – blev opbygget på basis af skriften. De talte og levende ord –

som altid har været de fleste, og vil blive ved med at være det, kunne man af gode grunde ikke bruge som kilde. Så det levede sin egen tilværelse. Effektivt og godt. I munden på Grundtvig blev det til et våben i en politisk og kulturel kamp, hvis spor i dansk historie er utrolig vigtig. Og en af Det levende Ords egenskaber var jo at ordet, når det var sagt, levede sit eget liv. Uafhængig af ophavsmanden. Det levede videre, blev fortolket, drejet og modelleret til nye tider og nye tanker. Og der deler fortællingen og det levende ord skæbne med musikken. Den lever jo først når noderne bliver til lyd. Lyden var til længe før noderne og lyden vil være her længe efter at de sidste noder er blevet til støv. Det talte ord og den levende lyd var i øjeblikket, eksisterede en tusindedel sekund og levede så i erindringen, i folkemunde, i traditionen.

Så kom mikrofonen, grammofonen og båndoptageren og alt var forandret. For nu er det levende ord og den levende musik underkastet arkiveringens grumme lov. Alt hvad du siger og spiller vil blive brugt imod dig. For vi har det på bånd. Og millioner vil høre det. Dit ord og din lyd er ikke længere begrænset til dem du kan se. Nu er dine tilhørere utallige, ukendte og måske farlige. For det du siger og spiller kommer til dine lyttere løsrevet af sin sammenhæng og bliver sat ind i en ny, som du intet kender til. Og denne bevidsthed, både hos musiker og hos formidlere, sidder i rygraden. Som en lille ond orm, der hele tiden gnaver: pas nu på!

Bogens forkæmpere, forfattere, bibliotekarere og kulturens spidser gruer for det nye samfund, hvor færre og færre vil læse bøger og flere og flere se TV og høre radio. Måske skal vi vende bud-

skabet om og glæde os over, at skriftens tyranni nu kan væltes og det levende ord tilbageerobre sin position som det ypperste menneskeskabte kommunikationsmiddel, demokratisk fordi det ejes af alle og hensigtsmæssigt fordi det forstås af alle. Udryddelsen af analfabetismen er en målestok for en civilisation, siger man. I samme åndedrag som man knægter det levende ord og tryner dem, der prøver at bruge det til at tilegne sig kulturens goder. Men det er klart at et sådant korstog for dit og mit sprog, det levende ord, stiller krav, ganske særlige krav, til de der arbejder i medierne.

Skal vi tage et eksempel. Det er fra en musikaften på P2 d. 16.6.1987. Aftenværten er igang med at præsentere en hornkoncert af Hindemith.

Og så kommer værkets egentlige tyngdepunkt, en stor 3. sats, der er skrevet så den strukturerer sig i fem dele, og i centrum af den står en slags recitativ for hornet, hornet der bliver akkompagneret af tremolo i strygerne. Hornet deklamerer en tekst af Hindemith selv, som står anført i partituret over det sted i musikken.

I kender dette sprog. Det ses og høres i musikanmeldelser, præsentationer, koncertprogrammer, koncertførere, i aviser, radio og TV. Det er standardsproget. Det er abstrakt, billedfattigt, upersonligt og uden gentagelser. Stik modsat det daglige omgangssprog mellem mennesker. At snakke om kultur er tilsyneladende en sag for eksperter. Kultur er ikke noget almindelige mennesker nærmer sig uden at være godt forberedt. Det er der sociologer der har forklaringer på. En af de flotteste kommer fra Walter Benjamin. Han har skrevet en artikel om kunstværket og

masseproduktionen. Det siger han, at det er afgørende for kunstoplevelsen, at kunst nu masseproduceres, for musikens vedkommende altså fonogrammer, radio, TV og video.

Benjamin skriver godt nok mest om billedkunst, men han var selv aktiv radiomand.

I gamle dage var der en naturlig adgangsbegrænsning til kunsten. Den fandtes kun hos dem der ejede den, og kunne bruges af dem og deres venner.

Med massereproduktionen er kunsten i princippet tilgængelig for alle. Derfor, siger Benjamin, har det været nødvendigt for de herskende klasser, at opstille nye forhindringer for almindelige menneskers adgang til kunsten. Og denne forhindring er »viden«. For at bruge skal man vide. Det har begrænset antallet af dem der bruger kunst så meget, at den stadig er forbeholdt de få. Sådan skulle det gerne blive ved med at være, og for at opretholde denne »vidensmur«, er der ansat en række formidlere, hvis egentlige job er, at være kulturens body-guards bevæbnede med stadig nyudviklede intellektuelle våben.

Den franske sociolog Pierre Bourdieu taler i sin bog *La Distinction* om den »distingverende kultur«. Han siger at den er ligeså vigtig som den økonomiske. Mener altså at mennesker bruger kultur akkurat som de bruger penge: til at distancere sig fra alle de andre, til at gøre sig til noget særligt. Kun ved at sammensætte et kapitalbegreb, der består både af økonomisk kapital og kulturel kapital, kan menneskets sociale opførsel forstås. Kultur er altså mere end krydderi og nydelse. Kultur, incl. musikken, er en social uniform, der bruges til at vise de andre hvem

man er og hvor højt man er placeret i samfundshierarkiet. Det er altså disse ting en mediemusikformidler er oppe imod:

- en kulturpolitik der dalrer mellem socialdemokratisk middelklasse og kulturradikal elite,
- en rolle som adgangsbegrænsende kustode i de borgerliges saloner,
- en skriftkultur der har sat sig på kunst og formidling,
- en angst for mikrofonens offentlighed – sikkerhed frem for alt.

Se, det er jo nogle modstandere der kan skræmme de fleste. Hvad kan vi gøre?

Vi kan begynde med at tage dialogen alvorligt. At trodse den lektorale kulturspredning, og tale dansk så det kan forstås. Det er den første og væsentligste forudsætning for at noget folk overhovedet kan tage stilling til politiske spørgsmål. Radio og TV er et enestående oplagt medie at tale dansk i. For hvad er i grunden demokratiets grundtanke? At flertallet bestemmer? Så forklar mig venligst hvad der er den principielle forskel på at 51% befaler over 49%, eller at de 49% befaler over de

51%? Næh, den menneskevenlige forskel på diktatur og demokrati er, at de 51% snakker med de 49%, ja at de endog føler det som en glæde at udveksle synspunkter for at berige egen tilværelse. At der kort sagt altid er gang i dialogen. Det gælder sandelig også i musiklivet! Ikke at slå hinanden for at banke på plads, men tale sammen for at udvikle et kulturliv vi ikke kan være foruden.

Men en dialog forudsætter et fælles sprog og deltagere. Derfor skal sproget i de elektroniske medier være erfaringsproget. Det vi alle kan tale, og som vi bruger derhjemme. Det er muligt at nogle nuancer går tabt. Det tror jeg i virkeligheden ikke rigtig, men lad os bare sige at nogen går tabt ved at man forlader videnssproget, så er den pris en fornøjelse at betale for at få henden til at blomstre igen.

Og så kan talesproget, erfaringsproget, måske gi' os fortællingen igen. Lysten til at lytte, lysten til at tage vare på hinandens tid i nogle minutter eller timer. At tage hinanden ved hånden og sige: »Nu skal du bare høre«.

Når vi beskriver et hus er det ofte ved at tale om dets højde, antallet af etager, prisen, stilen, byggematerialet. Vi kunne jo ligeså godt beskrive det samme hus ved at fortælle om de mennesker, der bor og har boet i det, om det der sker derinde og det der vil ske.

Sådan kan vi også snakke musik. Ikke beskrive musikkens afgrænsninger, men dens uendeligheder. Det har vi fortællingen til. Der er grænser for antallet af akkorder og instrumenter i et stykke musik. Der er ikke grænser for hvad vi kan fortælle om det.

Så der er vi.

Lad os befri den klassiske musik i medierne fra videnskabeligheden, fra skolestuen, fra den borgerlige salon, fra skriftens 1000-årige herredømme og fra rollen som social uniform. Så skal der nok blive flere, der gider lytte til DRs udsendelser.

Og så kommer den klassiske musik hen hvor den kan gro og leve. I den menneskelige nødvendighed, i kampen og livsviljen. Så vi kan få forbindelse mellem mund og øre. Mellem Den levende Musik og Det levende Ord.

